

Filosofická antropologie: Smrt a smrtelnost

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 16. 12. 1990
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 16. 12. 1990

Filosofická antropologie: Smrt a smrtelnost

Příprava na 2. 1. 1991

90/162 – 90/163

901216

- 01 Člověk je jediná živá bytost, která ví o smrti a o své smrtelnosti. Mohli bychom přidat další k definicím člověka: bytost, která ví o tom, že zemře. Heidegger: „Sein-zum-Tode“, „bytí-k-smrti“. Ale právě proto, že jde o vědomí, o uvědomění smrti a smrtelnosti, jde o to, aby se toto vědomí nestalo posedlostí.
- 02 Připomeňme si, že existuje také pokusné vymezení člověka jako bytosti, která se směje, s poukazem na to, že jen zvíře zůstává vždycky smrtelně vážné. Můžeme se tázat: jak je to možné, že člověk jako jediná bytost, která ví o své smrti, se také dovede smát, a tedy nezůstává smrtelně vážný? Jaká je vlastně mezi obojím souvislost?
- 03 V jakém smyslu vůbec je smrt a smrtelnost legitimním tématem filosofie vůbec a ffické antropologie zvlášť? Spinoza napsal ve své *Etice*: „*Homo liber de nulla re minus, quam de morte cogitat, et eius sapientia non mortis, sed vitae meditatio est.*“ (IV, 67 – propos.) (Svobodný člověk nemyslí na nic méně než na smrt a jeho moudrost je založena ne na úvahách o smrti, nýbrž o životě.)
- 04 Spinoza ovšem nemá pravdu: člověk, který nejméně ze všeho myslí na smrt, vlastně není ani dost člověkem. Vážnou otázkou je spíše něco jiného: je filosoficky legitimní smrt zamlouvat? Zapomínat na ni? Vytěšňovat myšlenku na ni z vědomí? Příklad ze Seneky: každý okamžik je smrtí předchozího. Proč se obávat toho, že jednou přijde, co se děje neustále? – To je ovšem sofisma.
- 05 Vyjděme ze zkušenosti: každý z nás ví, co to je závat z běhu dění, z času. Víme, že se pravděpodobně nesejdeme už nikdy ve svém životě (mezinár. student. konference v Angli. a Belgii '46 a '47). A to všichni budou ještě dlouho žít. Když nám někdo zemře, víme, že už nikdy nebudeme v jeho blízkosti. V soustředěnosti na vlastní smrt je nějaká závada, a na tu poukázali právě stoikové. Jejich chyba je zase opačná: v ideálu ataraxie je cosi nelidského.
- 06 Smrtelnost je součástí a složkou lidské situovanosti, lidského pobývání na světě. Situaci nelze prostě odmítnout vcelku (tj. v sebevraždě), ale je třeba ji na sebe vzít a v tom smyslu přijmout – ne však akceptovat a prostě se přizpůsobit. Patočka: abychom neutíkali. Život znamená riziko. Pro život jsme se sice nerozhodli (na počátku), ale přijímáme jej – a smrt náleží k životu jako jeho konec. Dojem, že konec znehodnocuje to, co bylo před ním, musí být demaskován jako mystifikace.
- 07 Filosoficky vzato není jádro problému smrti založeno jen v tom, že se všechno proměňuje, ani jen v tom, že všechno dění má nejen začátek a měnlivý průběh, ale také konec. Sám svět je založen na událostech, které začínají i končí. Také život ve svém celku, ve svém věkovitém vývoji není přece nicotný jen proto, že každá živá bytost se nejenom rodí, ale také hyne. Svět trvá už nějakých 15–17 miliard let, život na naší planetě trvá nějaké 3,5 miliardy let. (Délka života na Zemi je srovnatelná s délkou trvání Země a vůbec sluneční soustavy.)
- 08 Obava či strach o život je něčím, co je bytostně spjata se samotným životem; stejně tak je ovšem bytostně s životem spjata jakási základní odevzdanost v momentě, kdy život v živé bytosti hasne (např. endorfiny, vyplavované v těle oběti, která je právě rdoušena dravcem). Jako je sám život zřetelným poukazem ke smyslu (navzdory riziku), je i strach

před smrtí či spíše strach o život, o sebe také čímsi nepochybně smysluplným. „Starost o sebe“ nutně náleží k životu. Ale to není zdaleka filosoficky vše.

- 09 I když ke každé živé bytosti náleží ona rozdělenost či spíše strukturovanost na trojinu, a tedy také to, že vedle těla a vedle životního běhu je také subjektem, dochází na lidské úrovni, a zejména na úrovni dějinné k tzv. personalizaci: subjekt si sám sebe uvědomuje právě jakožto subjekt, tj. odlišuje sám „sebe“ od svého těla i od svého života.
- 10 Celý problém smrti je pak zapotřebí postavit na jiný, odlišný základ. Je zapotřebí se tázat: čeho se vlastně týká smrt? Co nebo kdo vlastně ve smrti umírá? Už jsme si snad dostatečně objasnili, že sice život bez těla není možný, že však živá bytost není se svým tělem totožná. Není to tělo, které žije, ale živá bytost, a její život není soustředěn v aktuálních okamžicích (jak je tomu u těla), nýbrž je časově rozlehlou skutečností. Naproti tomu nemůžeme mluvit o „životě subjektu“, protože subjekt jednak není jsoucnem, jednak nedisponuje žádnou časovou kontinuitou.
- 11 Smrt není tedy záležitostí ani těla, ani subjektu, nýbrž „živé bytosti“ (která „není vidět“). Subjekt vlastně nemá, proč by se smrti obával, neboť smrt se subjektu netýká. Tím, že je subjekt ex-sistencí, tím, že je ek-staticky vykloněn do budoucnosti, a tedy vlastně není „jsoucnem“, nemůže být „ohrožen“ smrtí – je opravdu ohrožen neustále. Je naprosto závislý na svém osobním vyvolání v ex-sistenci.